

Povinná mlčenlivost porodní asistentky

Vztah klienta a zdravotnického pracovníka by měl být založen vždy **na vzájemné důvěře**. K tomu významně přispívá i institut povinné mlčenlivosti zdravotnického pracovníka. Povinná mlčenlivost zdravotnického pracovníka přetrvává i v době, kdy zdravotník již povolání zdravotnického pracovníka nevykonává¹.

Účelem povinné mlčenlivost je ochrana před neoprávněným zasahováním do pacientova soukromí, ochrana nedotknutelnosti osoby klienta, jeho lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a jména. Cílem existence povinné mlčenlivost je pak zabránění diskriminace klienta pro jeho sociální, národnostní či etický původ, popř. pro jeho politické či náboženské vyznání, sexuální orientaci nebo samotný zdravotní stav, a to zejména v oblasti pracovněprávní, sociální nebo rodinné.

Pokud jde o soukromí, pak smyslem práva na soukromí je zajistit pro člověka nerušenost soukromé sféry, v níž by mohl všestranně rozvíjet svou osobnost a měl právo rozhodnout, v jakém rozsahu a jakým způsobem mají být skutečnosti týkající se jeho soukromí zpřístupněny dalším osobám.²

Povinná mlčenlivost zdravotnického pracovníka je zakotvena v celé řadě předpisů. Na nejvyšší úrovni je to Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (dále jen „**Úmluva o lidských právech a biomedicině**“)³ či **Listina základních práva a svobod**⁴ (čl. 10 ochrana osobnosti, čl. 13 listovní tajemství).

Dále otázky povinné mlčenlivosti upravuje zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (dále jen „**zákon o zdravotních službách**“) v § 51 a dalších, vyhláška č. 98/2012 Sb., **o zdravotnické dokumentaci**, zákon č. 101/2000 Sb., **o ochraně osobních údajů** (dále jen „zákon o ochraně osobních údajů“), zákon č. 89/2012 Sb., **občanský zákoník** (dále jen „NOZ“).

Další předpisy, které upravují především výjimky z mlčenlivosti, jsou např. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (**trestní řád**), zákon č. 48/1997 Sb., **o veřejném zdravotním pojištění**, zákon č. 359/1999 Sb., **o sociálně-právní ochraně dětí**, zákon č.

¹ § 51 odst. 5 z. č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách) ve znění pozdějších předpisů

² UHEREK, Pavel. *Povinná mlčenlivost v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2014. s. 13-14.

³ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: **Úmluva o lidských právech a biomedicině**

⁴ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

258/1000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, v zákoně č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení. Z etických norem se pak může jednat o **Etický kodex zdravotnického pracovníka nelékařských oborů**.

Jaké údaje jsou kryté povinnou mlčenlivostí?

Povinná mlčenlivost zdravotnického pracovníka je upravena v § 51 zákona o zdravotních službách takto: „*Poskytovatel je povinen zachovat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb.*“ Údaje kryté povinnou mlčenlivostí tak zákon definuje dvěma pojmy:

- jedná se o „**všechny skutečnosti**“
- o kterých se poskytovatel dozvěděl „**v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb**“.

Nabízí se otázka, co vše spadá pod termín „o všech skutečnostech“. Právní teorie se přiklání k tomu, že je třeba tento termín vykládat **spíše širěji**.

Může se jednat o obecné informace týkající se okolností osobního či pracovního života klienta i skutečnosti, které jsou svou povahou vysoce odborné. Údaje přímo související s poskytováním zdravotní péče i údaje, které se vztahují ke zcela jiným okolnostem, které klient poskytovateli sdělí mezi řečí. Spadají sem dokonce i údaje, které jsou nebo mohou být ostatním subjektům známé z povahy věci, např. samotný fakt hospitalizace.

Platí, že daná skutečnost je kryta povinnou mlčenlivostí **od okamžiku**, kdy se ji poskytovatel **dozví**.⁵

Zejména sem spadají údaje o:

- zdravotním stavu klienta,
- o rodinné, finanční a sociální situaci klienta,
- údaje vypovídající o sexuálním životě,
- náboženském, filozofickém nebo politickém přesvědčení, údaje o členství v odborových organizacích,
- národnostním, rasovém nebo etnickém původu, trestné činnosti – např. z opisů rejstříku trestů.⁶

⁵ UHEREK, Pavel. *Povinná mlčenlivost v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2014. s. 13-14. s. 35.

⁶ UHEREK, Pavel. *Povinná mlčenlivost v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2014. s. 13-14. s. 37.

Mohou sem spadat údaje například o tom, že je klientka na rizikovém těhotenství, požádala o finanční výpomoc, zvažuje rozvod, bylo jí doporučeno změnit zaměstnání nebo omezit sportovní aktivity, výsledek sonografického vyšetření, průběh porodu, váha, míra i pohlaví dítěte, pokud tyto skutečnosti uvedla v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb.⁷

Porušením povinné mlčenlivosti je sdělování těchto údajů na veřejnosti, např. i informování o tom, jak se pacientka při porodu chovala apod.⁸

Mezi případy porušení mlčenlivosti může spadat i informování o zdravotním stavu klienta před ostatními ošetřovanými nebo hospitalizovanými osobami nebo případy, kdy sestra volá pacienty diagnózou, nikoli jménem.

Druhá část definice je tvořena souslovím „v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb“. Není rozhodující, jestli se zdravotník dozvěděl informaci v rámci plnění úkolů z pracovního poměru nebo například mimo ordináční hodiny. Rozhodující je, jestli v tu chvíli **poskytoval zdravotní služby**. Povinná mlčenlivost se proto vztahuje i na případy první pomoci nebo jakékoli jiné poskytování zdravotní péče.

Na druhou stranu se povinná mlčenlivost nevztahuje na situace, kdy se zdravotník informace dozví jinak, než v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb, třeba od kamarádky na kávé.

Anonymní a obecné údaje

Co je anonymní údaj definuje zákon o ochraně osobních údajů ve svém § 4 takto:

*„Anonymním údajem je takový údaj, který buď v původním tvaru nebo po provedeném zpracování **nelze vztáhnout k určenému nebo určitelnému subjektu údajů.**“*

Pokud zdravotník sděluje anonymní údaje, **neporušuje povinnou mlčenlivost**. Jsou to ale takové údaje, na základě kterých **nelze žádným způsobem** (ani ze strany zdravotníka) identifikovat konkrétního klienta. Jsou to údaje, které mohou být použity např. pro statistiky apod. Takové údaje zdravotník anonymizuje tak, že ani sám už pak není schopen zjistit, který údaj patří které klientce.⁹ Např. počet porodů v určité poloze, počet porodů koncem pánevním, průměrné stáří žen, u jejichž porodu porodní asistentka asistovala apod.

⁷ Vondráček, L. *Povinná mlčenlivost*, Moderní babičství, ročník 2003, číslo 1, dostupné on-line zde: <http://www.levret.cz/publikace/casopisy/mb/2003-1/?pdf=169>

⁸ Vondráček, L. *Povinná mlčenlivost*, Moderní babičství, ročník 2003, číslo 1, dostupné on-line zde: <http://www.levret.cz/publikace/casopisy/mb/2003-1/?pdf=169>

⁹ Kučerová, A., Nováková, L., Foldová, V., Nonnemann, F., Pospíšil, D.: *Zákon o ochraně osobních údajů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 62.

Existují pak ještě **pseudonymní údaje**, které jsou částečně anonymní. V tomto případě lze při propojení s dalšími údaji identifikovat subjekt údajů.¹⁰ Zde už je při jejich zveřejňování na místě **určitá obezřetnost** s ohledem na to, jestli neexistuje v okruhu osob, které se s takovým údajem setkají, někdo, kdo by si je mohl propojit s konkrétní osobou.

Když například porodní asistentka obecně v médiích sdělí, že asistovala u tří porodů vedených koncem pánevním a v jednom případě bylo nutné provést císařský řez, není to problém. Pokud ale informaci rozšíří s tím, že tyto tři porody se udály v posledním měsíci, všechny v porodnici v Jablonci nad Nisou a právě v případě toho problematického se jednalo o ženu starší 40 let, mohlo by už jít o porušení povinné mlčenlivosti. Může totiž existovat určitý okruh osob, které dokážou ženu identifikovat, např. zaměstnanci nemocnice, její rodinní příslušníci, známí apod.

Je proto potřeba vždy pečlivě zvažovat, v jakém rozsahu je informace sdělována a to i s přihlédnutím k tomu, jestli se jedná např. o malé město, malou porodnici, velmi specifický průběh porodu, který si může např. kamarádka ženy spojit apod.

Fotografie

I zveřejňováním fotografie bez souhlasu klienta je možné porušit povinnou mlčenlivost. Vždy bude záležet na konkrétním případě, tedy na tom, jak moc je osoba na fotografii identifikovatelná (např. řada ležících pacientů z dálky oproti přímé fotce obličeje), kde je fotografie zveřejňována (např. pro interní potřeby skupiny porodních asistentek nebo v celostátním mediu) apod.

Při zveřejňování fotografií klientů lze ale jedině doporučit opatřit si ideálně vždy souhlas, protože i z částečně anonymizované fotografie (např. začernění/rozmazání obličeje atd.) mohou být osoby třeba jejich blízkými identifikovány podle typických rysů jejich podoby, oblečení apod.

¹⁰ Kučerová, A., Nováková, L., Foldová, V., Nonnemann, F., Pospíšil, D.: Zákon o ochraně osobních údajů. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 62.

Výjimky z povinné mlčenlivosti

Zákon o zdravotních službách definuje také výjimky z povinné mlčenlivosti v § 51 odst. 2 a násl.

Souhlas klienta

Předně se jedná o případy, kdy **dal klient souhlas se sdělováním údajů krytých povinnou mlčenlivostí** konkrétní osobě a ke konkrétnímu účelu.¹¹

Zvláštní pozornost je třeba v tomto případě věnovat souhlasu klienta, pokud chcete použít jeho případ jako kazuistiku s konkrétními okolnostmi např. pro výukové účely, a bylo by možné klienta identifikovat.

Ještě větší opatrnost je potřeba v případě zveřejňování informací na Facebooku (např. informaci o tom, jak probíhal porod v konkrétní porodnici, jak vstřícní byli zdravotníci k přáním ženy, s čím byly problémy, jaký byl postup v případě ambulantního porodu apod.) Už z informace typu „*Včera jsem zažila krásný ambulantní porod v porodnici ve Vyškově...*“, pokud ji sdělí konkrétní osoba, která je porodní asistentka, je možné pro určitý okruh osob, (např. kamarádku napjatě očekávající výsledek porodu, která ví, se kterou porodní asistentkou žena rodila) identifikovat o jakou klientu se jedná.

Doporučuji domluvit se s klientkou, že její případ zveřejníte a zda s tím souhlasí, ideálně i s tím, že jí pošlete ke schválení celé znění příspěvku např. e-mailem nebo ještě lépe písemně s podpisem klientky. Souhlas může být udělen i ohledně jen některých okolností nebo s určitými výjimkami, např. že lze sdělovat jen určité obecné informace bez uvedení detailů, bez uvedení jména porodnice apod. (to lze ale nejlépe vystihnout právě tím, že celé znění příspěvku, ale třeba i reference nebo jakéhokoli jiného textu týkajícího se klientky, klientka schválí).

Jen na okraj uvádím, že v případě, že klientka **není schopna souhlas se sdělováním údajů udělit**, nelze je zveřejnit se souhlasem osob blízkých či jiných osob. Je-li klientka zletilá a svéprávná, jediná možnost, kdy je možné prolomit povinnou mlčenlivost je její souhlas. Zákon o zdravotních službách jinou výjimku neumožňuje.¹²

Mezi další výjimky z povinné mlčenlivosti patří podle § 51 odst. 2 zákona o zdravotních službách:

- předávání **informací nezbytných pro zajištění návaznosti zdravotních služeb** (může jít například o komunikaci porodní asistentky s porodnicí či rychlou záchrannou službou při převozu klientky z domácího prostředí do porodnice atd.),

¹¹ UHEREK, Pavel. *Povinná mlčenlivost v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2014. s. 13-14. s. 48.

¹² Obdobně též UHEREK, Pavel. *Povinná mlčenlivost v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2014. s. 13-14. s. 57.

- sdělování nebo oznamování údajů nebo jiných skutečností, pokud **ze zákona o zdravotních službách nebo jiných právních předpisů** vyplývá, že údaje nebo skutečnosti **lze sdělit bez souhlasu pacienta** (např. § 65 odst. 2 zákona o zdravotních službách),
- sdělování údajů nebo jiných skutečností **pro potřeby trestního řízení** způsobem stanoveným právními předpisy upravujícími trestní řízení; za porušení povinné mlčenlivosti se rovněž nepovažuje sdělování údajů nebo jiných skutečností při plnění zákonem uložené povinnosti přezkazit nebo oznámit spáchání trestného činu.

Dalším průlomem do povinné mlčenlivosti porodní asistentky je **ochrana vlastních práv** v trestním řízení, občanskoprávním řízení, rozhodčím řízení a ve správním řízení (v podrobnostech odkazují na § 51 odst. 3 zákona o zdravotních službách).

V této souvislosti byla poměrně hojně řešena otázka, jak postupovat, když klient sám novinářům sdělil údaje o svém zdravotním stavu a po zdravotníkovi je následně ze strany novinářů požadováno vyjádření, případně i obrana proti tvrzením klienta. Část odborných názorů se přiklání k tomu, že v takovém případě je povinná mlčenlivost prolomena, i když poskytovatel by měl postupovat spíše tak, aby nerozšiřoval fakta, která klient sdělil.

Na druhou stranu zdravotník ale musí vždy respektovat ochranu soukromí klienta a to i ve chvíli, kdy se o něm klient veřejně vyjádří. Zákon o zdravotních službách totiž umožňuje prolomit povinnou mlčenlivost pouze z důvodu ochrany vlastních práv ve výše zmíněných řízeních, nikoli vůči médiím.

Tento případ lze analogicky vztáhnout i na zveřejňování informací klientkami na Facebooku. Pokud žena zveřejní informace o svém porodu na Facebooku nebo kdekoli jinde na internetu, neznamená to automaticky pro porodní asistentku zproštění povinné mlčenlivosti. Přispívat do diskuze a například rozšiřovat okruh informací o klientce nebo o detailech porodu by tak porodní asistentka mohla jen s jejím souhlasem.

Mezi další výjimky z povinné mlčenlivosti zákon označuje sdělování údajů zdravotnickým pracovníkem, který je členem komory, pro účely **řízení prováděných orgány komory**, nicméně pro porodní asistentky tato výjimka nemá význam, protože u nás dosud žádná profesní komora porodních asistentek nevznikla.

Jak je vidět z výše uvedeného, povinná mlčenlivost je významným faktorem, který přispívá k vzájemné důvěře mezi zdravotníkem a klientem a k pocitu bezpečného prostoru na straně klienta. Je proto více než důležité nakládat s údaji o klientkách obezřetně a veřejně sdělovat spíše méně, resp. jen to nejnnutnější.